

בין חזון להגשמה

מאת חיים לוף

(לדמותו של דוד בן-גוריון — ליובלו הפ"ה)

א.

עם כל העיקולים והפיתולים, התמורות והחליפות והמאבקים והלבטים מבחוץ ומבפנים — מתמשך קו ישר מאז דרך דוד בן-גוריון על אדמת המולדת בשנת 1906, והוא אז בן עשרים, עד היום הזה. קו זה הוא של אמונה וביטחון בהתגשמות עצמית, התגשמות חלוצית.

חלוציות במובן הפשוט של המלה היא גם סוד נעוריו של "הזקן". זוכרני את הופעתו של בן-גוריון באסיפת עם בניו-יורק בשנת 1947, בעצם מאורעות הדמים בארץ. הוא בא אז, כמדומני מפריז, ששהה שם כמה זמן, ועלידי כך ניצל מן "הציד" שהכינו הבריטים למנהיגי הישוב היהודי בימים ההם. ראיתי לפני אדם בעל קומה נמוכה, שערות לבנות לראשו, אך פניו צעירים ורעננים. דימיתי לשמוע אדם בגיל של שחרות, צילצול כסף לקולו הכובש את הלב, אך תנועותיו זריזות וכולו גמישות.

גם תוכן דבריו עשו עלי ועל כל הנוכחים רושם נמרץ. הוא לא נאם, כי אם "המתיק" שיחה על המצב החמור והמסוכן בארץ. דבריו היו גלויים וישרים. "אם אנגליה תרצה", אמר "תוכל להרוס את הישוב היהודי ביום אחד, אלא מה? — לא כדאי לה". ... הוא לא העלים אף פרט אחד מן הקשיים והמכשולים העומדים על דרך המאבק עם השלטון הבריטי. אף-על-פי-כן לא הכבידו דבריו על הלב ולא הטילו בנו "מרה שחורה". האמונה ב"אף-על-פי-כן" עלתה מהם והחדירו אמונה וביטחון בלב השומעים. הביטחה נבעה מכל אישיותו, מקולו ומסיגנון דבריו. מבלי-משים נזכרתי בדברי מנהיג אחר, ד"ר חיים וייצמן, שדיבר סמוך לכך אף הוא באחד האולמים הגדולים בניו-יורק, באחת ישיבות-הסיום של ועידת ההסתדרות הציונית באמריקה. גם וייצמן העריך וסיכם את המצב הערכה וסיכום ריאליסטיים, אולם זה היה ריאליזם משמים, הוגה וזורע נכאים... לא פיקפתי באמונתו של ד"ר חיים וייצמן, ובנכונותו לעמוד נגד כל המתנכלים והמתנקשים בנפש המפעל הציוני. אולם בן-גוריון הוא שהתגלה באותם הימים המכריעים והחותכים כמנהיג אמיץ-רוח ורב-פעלים, אשר צמח מתוך התנועה, תנועת הפועלים בארץ, אשר לה הקדיש את מרצו וכשרונותיו, ועתה נקרא לשרת את העם כולו.

ב.

בשמעי את בן-גוריון מדבר עלו על דעתי פרקי זכרונותיו אשר כתב מימי העבודה והשמירה בארץ-ישראל בשם "ביהודה ובגליל", שנתפרסמו בקובץ "יזכור" האידי (וב"לוח אחיעבר", ניו-יורק, תרע"ח). עשה עלי רושם תיאור המגע החיוני עם המולדת העברית של הצעיר היהודי שבא מפלונסק אשר בפולין לבנות את

הארץ ולהיבנות בה. והרי הוא בא אל המכורה כשכבר הראה את כשרונותיו האירגוניים בחוץ לארץ. עוד בשנת 1903 היה בין מייסדי המפלגה "פועלי-ציון" בפולין ותפס מקום חשוב בתנועה הצעירה הזאת. בכל זאת לא התפתה לשבת בגולה, כדרך רוב המנהיגים הציונים המוכשרים בימים ההם, מאז עד עתה, אלא ביכר לבוא לארץ ישראל לעבוד את אדמתה ולהתנסות בכל הנסיונות המרים של פועל עברי בימים ההם. בזכרונותיו יספר:

"נשארתי לעבוד בפתח תקוה. כשנה עבדתי במושבות יהודה, ויותר משעבדתי — קדחתי ורעבתי. ושלתם: העבודה, הקדחת והרעב — היו חדשים לי ומלאי ענין. הרי לכך באתי לארץ-ישראל".

הרוח החלוצי של בן-גוריון לא הניחו להישאר ביהודה. הוא השתוקק ללכת אל הגליל, שהיה רק בראשית בניינו. רק ארבע מושבות יהודיות היו קיימות בגליל. העבודה היתה קשה והסכנה ארבה מכל צד, אך בן-גוריון מצא בגליל את סביבת המולדת הנכספה. הוא עזר בכיבוש השמירה שהיתה בידי הערביים ובייסודה של אגודת ה"שומר", אשר מתוכה צמחה "ההגנה", ולאחר מכן — צבא ההגנה לישראל.

ג.

ציוניותו של דוד בן-גוריון היתה הינה שלימה ומקיפה והוא נתן לה ביטוי ממצה בכתב ובעל פה והיא יסוד לפעולתו במפלגה, ביישוב היהודי בתקופת המנדט ובשנות שירותו כראש ממשלת ישראל. תפיסה שלימה זו של הציונות דרשה קנאות לחינוך העברי וללשון העברית. "החינוך העברי", כתב, "הוא הכרחי למען כל יהודי באשר הוא למקור היהדות ולהנחילו המורשה התרבותית הגדולה והעשירה ביותר של העם העברי, — ספר הספרים במקורו".

אולם בן-גוריון הבין בחושו ההיסטורי הבריא ש"חינוך עברי, — אינו לימוד הלשון בלבד. גדולה ועצומה חשיבותה של הלשון ובזכותה, אמרו חכמינו הקדמונים, נגאלו בני ישראל ממצרים, משום שלא שינו את לשונם והיו מדברים בלשון הקודש, אבל לשון אינה אלא מכשיר, מפתח לאוצרות התרבות היהודית. העיקר הוא — תוכן החינוך העברי, תוכן עברי שיקיים אחדות העם וישמור על זיקתו לעברה ולעתידה של האומה".

בן-גוריון גורס שלימות ואחדות של שיטה ורעיון. "האינטואיציה היהודית, גם הדתית וגם המדעית, עמדה מאז ומעולם על אחדות היקום וההוויה למרות גילוייהם והופעותיהם המרובים... אין נפש בלי גוף, ואין יעוד אנושי אוניברסלי בלי קיום ממלכתי לאומי".¹

כן גם אין בן-גוריון גורס הפרדה בין הדת והמוסר. בוויכוח עם ד"ר יחזקאל קויפמן,² הוא כותב: "ההפרדה בין המוסר ובין הדת זרה לרוחה ולמהותה

(1) ראה משנתו של דוד בן-גוריון, כיס והקדים מביא יעקב בקר, הוצאת יבנה, תל-אביב, תש"ח. שני כרכים. עמ' 61-60.

(2) מדינת ישראל ועתיזו של העם, "מולד", כרך ט"ו, חוברת 1078, אביאלול, תשי"ז, עמ' 221.

של האמונה הישראלית, גם המקראית וגם המאוחרת". והוא טוען גם נגד ההפרדה של הדת והלאומיות (שם):

"אולם טעותו היסודית, לפי עניות דעתי, של בעל תולדות האמונה הישראלית ומחבר גולה ונכר' היא בכך, שאין הוא מעריך כראוי את הגורמים הלאומיים המרכזיים שפעלו בחיי ישראל גם בשבתו בארץ וגם בגולה. מחוץ לאידיאה הדתית, כלומר המונותיאזום, שלאחר התפשטות הנצרות והאיסלם לא היתה עוד מיוחדת לישראל בלבד... קויפמן מתעלם כאילו לגמרי מהזיקה הנפשית העמוקה של העם היהודי למולדתו הקדומה גם בשבתו בנכר; אין הוא רואה קשרה של האומה ללשון העברית; ומה שמפליא ביותר, אין הוא מעריך את חזון-הגאולה המשיחי הממלא חללה של ההיסטוריה היהודית, אשר עוררה בתקופות שונות סערות ותנועות אדירות בישראל, ואשר הביאה בימינו לידי מהפכה בתולדות עמנו".

ד.

ואמנם באישיותו ובהשקפתו של בן-גוריון חוברו יחד החזון והמעשה.³ "מי שאינו רואה חזון הגאולה המשיחי במרכז היחוד של האומה אינו רואה אמתה היסודית של ההיסטוריה היהודית ואבן-פינתה של האמונה היהודית. התמורות הרחניות והמדיניות שחלו בעם היהודים במשך אלפי שנים חלו גם בצביונו ובכיוונו של חזון זה... בתודעת העם היהודי, בתודעה הדתית, המוסרית והלאומית, נתמזגו ללא הפרד יסודות לאומיים מיוחדים ומיוחדים, הסגורים בתחומי האומה העברית ויסודות אנושיים-קוסמיים החורגים מכל מסגרת לאומית, ואפילו אנושית, כי הם חובקים זרועות עולם. הביטוי העליון של מציגה זו היה חזון-הגאולה המשיחי".

חוויו המעשי המתלווה לחזונו שימש קו לפעולתו המדינית וההתיישבותית, כי שתייהן הן שני צדדים של מטבע אחד. חוש מעשי-היסטורי-חזוני זה חידד את ראיית הנולד שלו תוך כדי הערכה ממשית וריאלית את המציאות. מיד אחרי ההכרזה של האו"ם על חלוקת ארץ-ישראל, דיבר על עלייתם של מיליון וחצי של יהודים. ואם כי עמד על כל המגרעות שבשטח המדינה היהודית,⁴ מנה גם את האפשרויות הצפוונות בחיק העתיד: "למעלה משלושה רבעים משטחי מדינתנו הם ריקים ושוממים". על הגשמת החזון, גם במסגרת המדינה הקטנה, דיבר וחזר ודיבר: "הצבא שיחרר את הנגב ואת הגליל, אבל לא בכח צבאי בלבד נחזיק בהם... נצחוננו יבוא אך ורק בכח העלייה וההתיישבות".

בן-גוריון לא היה רק נאה דורש. הוא חקק את חוק השבות והמריץ את ההתיישבות במרחבי הנגב, כי פירצת השממון קוראת לאוייב. את איכלוסו של הנגב ראה כ"בעייה גורלית". וכן הבין שהתיישבות בלבד אינה מספיקה. בן (המשך בעמוד 32)

(3) שם, עמ' 222.

(4) "ברור שהשטח אשר עליו חלה הצהרת באלפור... היה גדול פי ארבע... ירושלים לב האומה וההיסטוריה היהודית, גינתה תחת משטר בין-לאומי..."

גוריון בא לכלל דעה, שעמד עליה ז'בוטינסקי בשנות העשרים והשלושים, כי ללא תעשייה וחישוף אוצרות הטבע אי-אפשר ליישב המונים אפילו על שטחים נרחבים. ובן-גוריון קרא⁵ —

„להפעיל מכרות, לחשוף את האוצר הגדול הגנוז בים המלח, שרק באפס קצהו נגענו. אילת תוכל להיות עיר-נמל גדולה, אם נפתח את הדרך בים סוף, ואני מקווה שנעשה זאת, אך דרושה לכל אלה יזמה רבה, תנופה גדולה, תנופת יצירה“.

יזמתו ותנופתו של בן-גוריון הביאו לאיכלוסו של חבל לכיש, לייסודן של ערי הפיתוח ולהקמתן של עשרות נקודות חדשות בכל שטחי הנגב.

כיום משמש בן-גוריון סמל לדמותה האידיאלית של המדינה. אמנם עוד מהדהדים באוויר קולות המלחמה והפולמוסים שניהל לפני שנים מעטות עם חבריו של אתמול. ואף עתה אין דעותיו על השטחים והחזקתם תואמות את חזונו וגם את חושו המעשי⁶. אך תרומתו של בן-גוריון כמגשימו של רעיון תחית העם והארץ, כאדריכלה של מדינת ישראל, כמגבש כוחה הביטחוני וכנושא את חזונה הגדול — היא ודאית וזכותו זו תעמוד לו לדורות.

(5) מה לפנינו, „מולד“, כרך י"ג, חוברת 83, סיון, תשס"ו, עמ' 205.

(6) ... „כמורכב שמו למדינה גבולות משונים ומוזרים שאין להם אולי דוגמה בשום מדינה אחרת“ (השטח של המדינה העברית).